

Evidencijski broj / Article ID: 20988609
Vrsta novine / Frequency: Mjesečna
Zemlja porijekla / Country of origin: Hrvatska
Rubrika / Section:

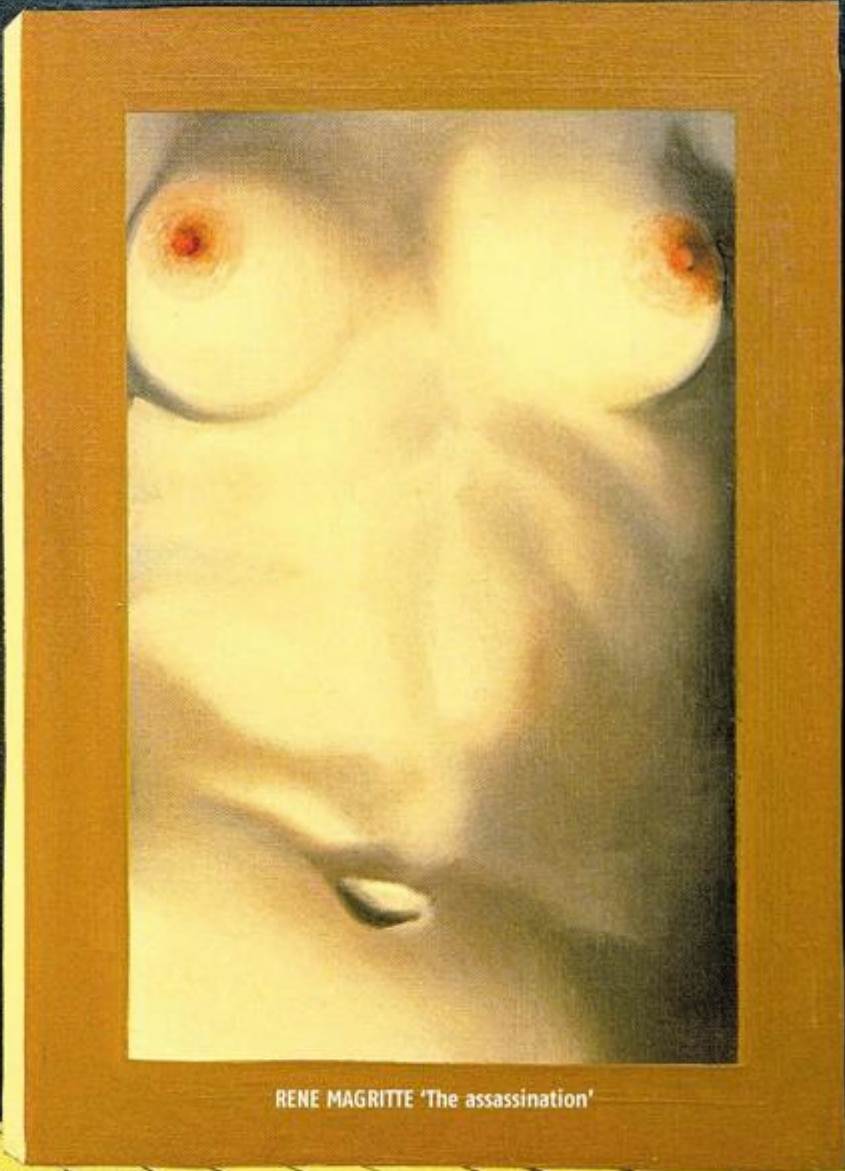

Piše:
**ENA KATARINA
HALER**
književnica, kritičarka
i arhitektica

Ovo ne može biti drugo nego ljubavno pismo – Thomasu Mannu, toj prošlosti s kojom nemam nikakve veze, a čitam o njoj kao da me se više od svega tiče, i naposljetku, ljubavno pismo književnosti samoj. Roman ‘Buddenbrookovi’ je u novom hrvatskom prijevodu koji potpisuje izvanredan Andy Jelčić objavljen nedavno u izdanju Matice hrvatske, što je dobar i potreban podsjetnik na veliko djelo svjetske književnosti

Nastavak na sljedećoj stranici →

RENE MAGRITTE 'The assassination'

"Između dva rata, miran i spokojan u naborima haljetka i pod kovrčama meke kose, mali Johann u vrtu uz vodoskok vodoskoka ili na balkonu (...) igra se onako kako to njegove četiri i pol godine traže... Dubinu i draž tih igara nitko odrastao više ne može razumjeti, i za njih nije potrebno ništa osim tri kamenčića ili komada drveta koji možda nosi kacigu od cvijeta maslačka; no prije svega one traže čistu, jaku, predanu, nevinu, još neiskrivljenu i neuplašenu maštu sretnoga doba kada se život još ustručava taknuti nas, kada se još ni dužnost, a ni krivnja, ne usuđuju staviti ruku na nas, kada smijemo gledati, slušati, smijati se, čuditi i sanjati a da svijet od nas ne traži usluge... kada nas nestrpljenje onih koje bismo ipak htjeli voljeti ne muči znakovima i prvim dokazima da ćemo te usluge moći marljivo obaviti... Ah, neće proći mnogo vremena i s nespretnom nadmoćnošću sve će pasti na nas da bi nas sililo, vježbalo, razvlačilo, kratilo i kvarilo..."

Dok se igrao mali Johann Buddenbrook, kojemu ni slavno ime pradjedova nije osiguralo onu životnu snalažljivost što ju je za svoga jedinca priželjkivao nesretni otac Thomas, dok se dakle to osjetljivo i sanjarenju sklono dijete igralo i odlazilo u neke svoje svjetove, njegov se rodni Hamburg u tom ratu svrstao na stranu Pruske, uslijedila je pobjeda nad Francuzima, koja je koštala Frankfurta statusa slobodnoga grada, a firmu Buddenbrookovih dvadeset tisuća talira. U toj je jednoj crtici, tako napisanoj da ne mogu nego osjećati sram za svaku riječ koju poslije dodajem, tu je kratka povijest Njemačke na kraju 19. stoljeća, tu je i jal nekoć slavne trgovačke porodice na putu u financijsku i društvenu propast, zatim tankoćutnost i gotovo nadljudska senzibilnost jednog dječaka, i ono zbog čega knjige postaju klasicima - zbog čega vrijedi "Buddenbrookove" čitati iznova i iznova i kad nas više nema zašto biti briga za nesretne živote njemačke predindustrijske buržoazije i povijest Njemačke uopće - jedan osjećaj, sveprisutan u svim našim djetinjstvima, tako teško riječima uhvatljiv, a iznesen naizgled s neizmjernom lakoćom. U svojih gotovo 800 stranica, cijeli je roman sačinjen od takvih crtica, uvezanih u tu epsku, potpuno čudesnu i možda i najpoznatiju obiteljsku sagu ikad napisanu - autorici ovoga teksta i jednu od najvažnijih knjiga koje je imala u rukama. Možda nije po etici struke ispravno, ali dajem si to pravo i slobodu da iz ovoga teksta izmjestim svaku objektivnost. Ovo ne može biti drugo nego ljubavno pismo - Mannu,

Poznato je i često spominjano kako je Thomas Mann 'Buddenbrookove' počeo pisati u dobi od 22, a objavio sa svega 26 godina - naizgled premalo za takvu posvećenost, a sasvim sigurno nevjerovatno malo za takvu pronicljivost, što kad govorimo o preciznoj ilustraciji društva, što pri poniranju u intimne ponore svakog od članova. Iako će u međuvremenu napisati i kanonska djela ('Čarobni brijeg' i 'Smrt u Veneciji' samo su neka, možda najpoznatija od njih), u obrazloženju dodjeljivanja Nobelove nagrade koju je primio 1929. godine stajat će prije svega 'Buddenbrookovi'

toj prošlosti s kojom nemam nikakve veze, a čitam o njoj kao da me se više od

svega tiče, i naposljetku, ljubavno pismo književnosti samoj.

Roman je u novom hrvatskom prijevodu koji potpisuje sjajan Andy Jelčić objavljen nedavno u izdanju Maticе hrvatske, što je dobar i potreban podsjetnik na veliko djelo svjetske književnosti. Roman je na ovim prostorima objavljen u više izdanja u bivšoj državi - posebno važnim mi ostaje malo, gotovo džepno izdanje epske sage, ono sarajevske Svjetlosti iz 1961. Davidovića i Ognjanovića. U sobi s pejzažima, nad bogatom trpezom, počinje ta saga o obitelji kojoj neće biti potrebno ništa više od samoga vremena da ostane bez bogatstva, obožavanog ugleda, da oni preostali ostanu

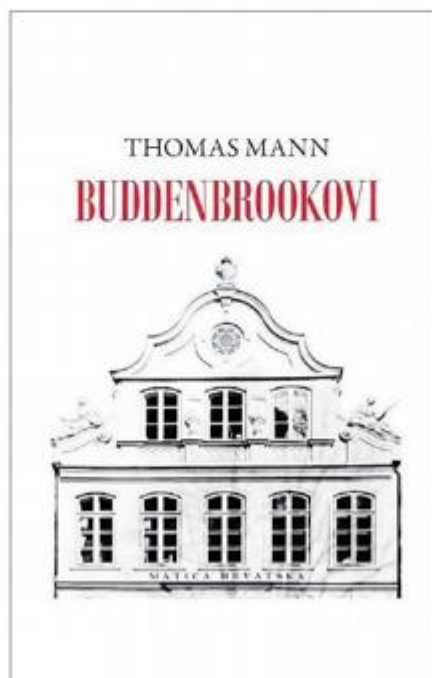

PROJEKCIJA

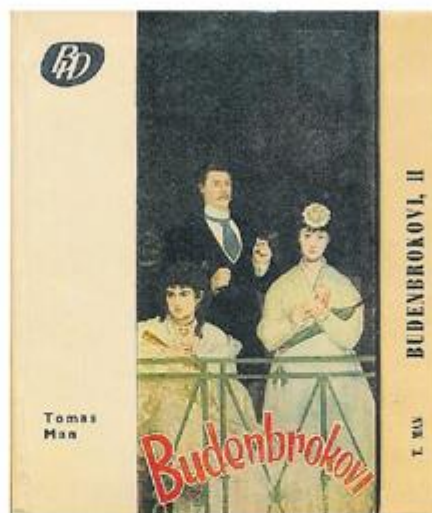
razočarani i posramljeni, s jedinom nadom u onozemaljski susret s voljenim precima.

Jean Buddenbrook nasljeđuje od oca Johanna poziciju patrijarha i upravu nad trgovačkim poduzećem koje se bavi prekomorskom prodajom žitarica, nasljeđuje, prvenstveno, tu sobu s pejzažima i obiteljske knjige, društveni status, bogatstvo i lagodan život, salon pun uvaženih gostiju, potrebu da i od svog sina napravi praktičnog, dakle uspješnog čovjeka, da ga nauči sklapati takve poslove "od kojih će moći mirno spavati noću". Kao što je i sam naučio od svog oca. Pobožan i vrijedan, Jean stvara sve uvjete za svoju djecu kako bi dječaci postali uspješni trgovci s dobrim vezama koje imaju gdje njegovati od ranoga djetinjstva, dok djevojčice imaju plejadu dobrih bračnih opcija pred sobom, duž cijele sjeverne obale i njenih ljetovališta. Od tri sina, dužnost da održi slavno obiteljsko pada na drugog, Thomasa. Prvorođeni Gotthold (iz prvog braka koji Jeana ostavlja udovcem) tu je tek da svojom zajedljivošću navijesti propast svom srodstvu i ostavi im svoje tri jednako sitničave i nesretne kćeri, stare cure Buddenbrook koje će gotovo korsi pratiti veličanstveni sunovrat koji slijedi obitelji. Srećom se drugi brak s Elisabeth Kröger ispostavlja naizgled uspješnijim po pitanju potomstva, pa u kući u ulici Meng odrastaju Thomas, Christian, Antonie i najzad Klara. Odrastaju bezbrižno, imaju sluge i dadilje, pa i očevu staru i mršavu sestru za porugu, u slučaju da im ponestane druge zanimacije. Prvorođenac iz drugog pokušaja, Thomas Buddenbrook preuzima na sebe nezahvalan zadatak u doba kad rastuća industrijalizacija samo čeka da pregazi stare načine. Buddenbrookovi se ipak ne daju. Mladi Christian, hipohondar od rođenja, odlazi na daleka putovanja, prepušta se hedonizmu i svim dostupnim oblicima uživanja, sklon je umjetnosti jer je sklon slobodnjačkom i nesputanom životu, drugačijem od obiteljske uglađenosti, kojoj se odupire na sve načine, toliko da unosi u kuću u ulici Meng ideje i nazore katoličanstva, sve da bi uznemirio protestantsku radnu etiku onih koji ga doživljavaju obiteljskom ludom. Koliko nade stari Jean polaže u Thomasovo poslovanje, toliko ih polaže i u potencijal Antoine zvane Tony da se udajom smjesti u dobru obitelj i osigura potomcima još veći kapital, a roditeljima čast. Ali daleko, daleko od toga da je ona kao književni lik svedena tek na simbol dobre udavače iz visokog društva. Toliko je toga u ovom romanu

da se neizbježno zaboravlja nakon što odmakne neko vrijeme od čitanja, ali slika Tony Buddenbrook, lica uokvirenog plavim uvojcima, kako jede med iz saća, Tony koja nakon prvog propalog braka "više nije guska i zna nešto o životu", Tony koja gleda u oči svoje kćeri i vidi tog ružnog varalicu, u njemu svu svoju sramotu, kako ojađena nakon

Buddenbrookovi Thomas Mann
 Matica hrvatska. Prijevod: Andy Jelčić

drugog propalog braka namješta kuću svoje kćeri kao da je namješta sebi... to ostaje. Kako se samo to prgavo dijete pretvara u samodopadnu, taštu i u svom očaju neodoljivu ostarjelu tetku, koliko je samo suosjećanja u tom podsmijehu! Zato će obiteljska čast ostati neokaljana barem u Klari, najmlađoj kćeri, ženi pastora, tihoj i na sigurnome mjestu u pozadini sve do preuranjene

i tihe smrti. Djeca odrastaju, vremena se, kako već ide, mijenjaju, nasljednici umiru, osipa se obiteljsko stablo, istovremeno se mijenja i ideja o vlasti (veliki njemački roman govori o vremenu prije, uoči i neposredno nakon ujedinjenja Njemačke), gospodarskom uređenju, o društvu i običajima i sve je to tek u pozadini, sveprisutno, a nimalo docirajuće u ovom Mannovu velikom, u svakom smislu velikom romanu.

"Buddenbrookovim efektom" naziva se fenomen pada velikih dinastija, gdje se to klouče počinje događati s trećom generacijom: prva je ona koja teži uspjehu i akumulira kapital, druga je rođena u bogatstvu i blagodat te teži društvenom statusu i ugledu (u ovom konkretnom slučaju, pozicija konzula koju obnašaju i Jean i neko vrijeme njegov sin Thomas), dok treća pati od boli dokolice i okreće se umjetnosti, primarno glazbi (kao vječito igrom zaveden mali Johann "Hanno" Buddenbrook). Efekt primjenjiv na većinu velikih poslovnih i vladarskih dinastija, u slučaju izvornog predloška zapravo je rastegnut na četiri do pet generacija, s obzirom na to da dvojica patrijarha uspješno vode poslovanje i osiguravaju prvenstveno dobit i gospodarski napredak obitelji. Iako propast počinje tek s Thomasom kao četvrtim na čelu poduzeća, već i u toj generaciji možemo Christiana promatrati kao onoga koji se zahvaljujući lagodnom životu ne zamara financijskim opstankom, nego nesmiljeno troši na kratke užitke i propovijeda važnost umjetnosti. Upravo zbog toga što ideja nije svedena tek na shemu, zbog višeslojnosti njezina tumačenja, opstaje ovaj pronicljiv uvid u obitelj iz kojih nastaju korporacije, primjenjiv do današnjih dana. U osvjet stogodišnjice firme "Buddenbrook", stiže suočavanje s padom. Vremenski raspon od jednog stoljeća onaj je u kojem se pogledi na svijet neminovno moraju promijeniti, kad se rađaju generacije koje se ne sjećaju predaka i nemaju zapravo nikakav stvarni odnos prema njima. I kao takav, itekako je pogodan za književnost.

"Nadao sam se da ću nastaviti živjeti u svome sinu? U još bojažljivijoj, slabijoj i nestabilnijoj osobnosti? koja je još bojažljivija, slabija, neodlučnija? Djetinjasta, zabludjela glupost! Što će mi sin? Nije mi potreban! Gdje ću biti kada budem mrtav? Ali to je tako kristalno jasno, tako silno jednostavno! Bit ću u svima onima koji su ikada izgovorili 'ja', koji to kažu i govorit će: a posebno u onima koji je izgovaraju punije, snažnije i radosnije..."

Nastavak na sljedećoj stranici →

Negdje u svijetu odrasta dječak sposoban, dobro opremljen i uspio, nadaren da razvije svoje sposobnosti, ravan i nepomučen, čist surov i budan, jedan od onih ljudi koji, kad se pojave, sretno povećavaju sreću, a nesretne tjeraju u očaj: To je moj sin. To sam ja uskoro... ubrzo... čim me smrt oslobodi od bijednoga umišljaja da nisam jednako tako on kao što sam ja..." Thomas Buddenbrook u poznoj dobi od 48 godina, "oronuo čovjek", staromodno nakićen propali pokušaj patrijarha, otac jedinca kojemu ne može povjeriti nasljedstvo i vjerojatno prevareni muž mladolike i senzibilne žene, zbrajajući poslovne gubitke i u svom suočavanju s nestalnosti i prolaznosti svega materijalnog - približavajuće dakle smrti samoj, duha "nezrelog i nepripravnog za smrt" - nailazi jednog popodneva na Schopenhauerovu

je Thomas Mann "Buddenbrookove" počeo pisati u dobi od 22, a objavio sa svega 26 godina - naizgled premalo za takvu posvećenost, a sasvim sigurno nevjerovatno malo za takvu pronicljivost, što kad govorimo o preciznoj ilustraciji društva, što pri poniranju u intimne ponore svakog od članova. Iako će u međuvremenu napisati i kanonska djela ("Čarobni brijeg" i "Smrt u Veneciji" samo su neka, možda najpoznatija od njih), u obrazloženju dodjeljivanja Nobelove nagrade koju je primio 1929. godine stajat će prije svega "Buddenbrookovi". Ne treba se čuditi učenosti i rasponu mladog Thomasa Manna, koji je i sam odrastao u takvoj trgovačkoj obitelji, u krugu više klase gdje mu je itekako bilo dostupno obrazovanje, kao i svi uvjeti za svu slobodu umjetničkog stvaranja. Ne samo da nije bio gladan i pothlađen, Mann

pripovjedački dar Thomasa Manna je uvijek i iznova vrijedan divljenja. Toliko je slojeva u ovom romanu da je nemoguće makar ih sve i pokušati dotaknuti. Koliko god mu nalikovala, književnost nije i ne smije biti čitana kao preslika života, no može biti i ovdje svakako i posveta i gorka kritika. Pa tako to što mali Hanno slušajući "poluglasni i tajanstveni glas Kaja", dragog prijatelja dok priča u mraku njegove sobe na njegov znak i "kod najneobičnijih mjesta u priči" zasniva "tople akorde" ne treba tumačiti u kontekstu seksualnosti samog autora, nego u kontekstu seksualnosti i homoseksualnosti u njegovoj književnosti i godine 1901., kad je roman objavljen. Nije teško odgonetnuti da je nešto od sebe Mann upisao u imenjaka Thomasa - sve ono što je po nekom svetom društvenom pravilu možda trebao biti - i u njegova sina Hanna. U njega je od njegova književnog rođenja upisana ona već istaknuta tema prolaznosti ovozemaljskog, u njemu je kritika konzumerizma i materijalizma, ideja o umjetnosti koju razumiju oni čista duha, nespremni za turobno praktičan svijet. Jedna lastavica što proleti tako nisko "da krilima dodiruje kaldrmu" i nagovijesti smrt, dvije suze, "velike, svijetle, dječje suze" što se spuštaju niz obraze na kojima se vide počeci bora, more što "leži u miru i jutarnjoj svjetlosti", "s tifusom biva ovako: ..." i jedan križ izvan grada, na rubu šumarka". I toliko toga, zbog čega ovaj roman treba čitati. Mannova je virtuoznost u najmanjim, naizgled beznačajnim detaljima. S toliko profinjenog humora. Pamtim tu jednu scenu još od prvog čitanja, i mada je Jelčićev prijevod vjerniji izvorniku, jer prema njemu točno Christian hini gušenje košticom breskve, većom i zaista potencijalno opasnom ako sklizne suviše duboko, ova malena i time apsurdna trešnja Davidovića i Ognjenovića - na neki bizaran način i dalje odgovara duhu romana. "Zamislite, kad bih nehotice progutao ovu veliku košticu, i kad bi mi ona zapela u grlu... i ja ne bih mogao da udahnem vazduha... skočio bih i grozno se gušio, a i vi biste svi skočili...", priča u jednom od svojih nastupa Christian Buddenbrook. "I najedared zastenje 'oh' pun užasa, uspravi se na stolici i okrene u stranu kao da bi hteo pobeći. Gospoda konzulka i gospodičica Jungman stvarno skoče. 'Gospode bože, pa ti si je progutao?!', reći će majka konzulka, na što on odgovara: 'Ne, ne - ali kad bih progutao!'"

Toliko je slojeva u ovom romanu da je nemoguće makar ih sve i pokušati dotaknuti. Koliko god mu nalikovala, književnost nije i ne smije biti čitana kao preslika života, no može biti i ovdje svakako je i posveta i gorka kritika

knjigu "Das Welt als Wille und Vorstellung", zamislio se uto nad sobom i svojim kratkim vijekom koji nije znao ni mogao podnijeti, zagnjurio lice u jastuk i plakao pun ljubavi i jada, da bi već sljedećeg jutra, kao da se ništa nije dogodilo, nastavio svoj (malo) građanski život, ono sitno od života što mu je preostalo. I čak i oni koji osjećaju određeni prijezir prema kapitalizmu i na njemu formiranoj "aristokraciji" (a ukorijenjenom u onoj tako detaljno razloženoj i suptilno kritiziranoj protestantskoj radnoj etici) ne mogu ne osjetiti žaljenje: za najednom praznom sobom s pejzažima, prodanom kućom u ulici Meng, žaljenje kad zatitra gornja usna Tony Buddenbrook, kad nestane ljetovanja na Travermünde, kad kicoške Thomasove manžete izazovu podsmijeh i sve ono što je na početku djelovalo bajkovito raskošnim, ta zavodljiva dekadencija kad postane otužnom porugom. Dobra je književnost ona koja se poistovjećuje i s nečim po svemu stranim, ona vrhunska time premošćuje i stoljeća. Poznato je i često spominjano kako

je kao sin senatora bio među rijetkima tad koji su pohađali gimnaziju, a školovanje je nastavio na fakultetu, gdje je proučavao književnost, ekonomiju, povijest i umjetnost. Rođen je 1875. godine u Lübecku, na sjeveru Njemačke i u okolici Hamburga, gdje su netom prije njegova rođenja klonuli mnogi Buddenbrookovi, njegova je obitelj uostalom poslužila kao predložak romanu. Mnogo je toga u romanu preuzeto iz njegova i života njegove obitelji. Mannovi su se kasnije preselili u München, pa je tako i Tony, tad razvedena Grünlich, u jednom trenutku izmještena iz svog uglađenog sjevernog kruga u tu posve stranu zemlju gdje se pije pivo radije nego zagađena voda i propovijeda katolički nauk. Mannovi su, osim Thomasa, stvorili još četvero pisaca u istoj generaciji. Da su vrhunsko obrazovanje i toplina obiteljske rezidencije garancija dobre književnosti, ne bi se moglo dovoljno natiskati nesretnih sudbina europskih veleposjednika, ali ipak su jedni Buddenbrookovi - i jedan je, čak i u svojoj lozi, Thomas Mann. Pa iako njegovo znanje ima uporište,